

УДК 130.2 (477)

*Гоцалюк Алла Анатоліївна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства
Міжрегіональної академії управління персоналом*

ЕВОЛЮЦІЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСАНКИ

Стаття розкриває сакральну символіку писанки як обрядового атрибуту, її еволюцію від язичництва до християнства і сучасної цивілізації.

Ключові слова: культура, писанка, символіка, язичницький символ, християнський символ, Великдень, обряд.

*Гоцалюк Алла Анатольевна,
кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения
Межрегиональной академии управления персоналом*

ЭВОЛЮЦИЯ СИМВОЛИКИ УКРАИНСКОЙ ПИСАНКИ

Статья раскрывает сакральную символику писанки как обрядного атрибута, ее эволюцию от язычества до христианства и современной цивилизации.

Ключевые слова: культура, писанка, символика, языческий символ, христианский символ, Пасха, обряд.

*Hotsaljuk Alla,
Ph.D. in History, Associate Professor of
Ukrainian Studies Chair
of the Interregional Academy of Staff Management*

EVOLUTION OF THE SYMBOLS OF THE UKRAINIAN EASTER EGGS

The article reveals the sacred symbolism of the Easter eggs as ritual attribute, its evolution from the paganism to the Christianity and the modern civilization.

The «Dyeing» Easter egg was a symbol of the Easter – a pagan symbol of the generation of the life, reinterpreted by the Christianity as the symbol of the resurrection of Jesus Christ, and regeneration of the man in the Hereafter. Gradually, lost its religious and magical motivation, the Easter egg today acquired a purely aesthetic value. On its origin has the Easter egg is the painted or ornamented egg and is obliged to the old traditional rites and celebrations devoted to the arrival of the spring and awakening of the nature. The painting of the Easter chicken or wooden egg in the c different types of the ornament – geometric, plant and animal – is characteristic for the traditional Ukrainian Easter eggs' painting. And each color of this painting has its own magic and symbolic content. Painted egg symbolizes the source of life, a new birth. The custom to paint eggs there since pre-Christian times, but now it is most common in the western regions of Ukraine. The Easter eggs have long been used as the ritual attributes as the egg was seen as a symbol of the vitality of the embryo of the universe. The Easter egg belongs to the ancient cult relics, the attributes of the solar cult, revealing homage to ritual symbolism beliefs in celebrating of the Spring Festival, the Sun, Earth, Water of those days. The Easter eggs are used in the tribal life of the ancient people, it is evidenced by archaeological finds, the excavation of the ancient tombs. The bird is the messenger of the spring, sun, the waiting of joy. Therefore, the bird's egg was considered an amulet, which attracted good, light forces, and rejected evil, dark. The ancient Ukrainians believe that the Easter egg have the magical power. The old people have always considered the Easter egg as the sacred, special thing. Due to the fact that the Easter egg as one of the main objects of epy religious ritual acts in the Ukraine enjoyed the honor since the ancient times, it preserved its sacred framing in the diversity of the forms and symbolic compositions to the date. The ceremonial meaning of its original frames with the ancient symbols gives the Easter egg the great cultural and historical significance. Up to the XXIIth century the Ukrainians sincerely believe in the magical power of the Easter egg, which represents the accumulation of the good and wealth as in the spiritual and material sense. However, the phenomenon of the Easter egg, especially the aspect of the transformation of its ritual importance in the historical context, remains for today very little studied, although there are many scientific works from the last century on this subject. The various sources indicate that the popular Easter eggs painting is practiced in the Ukraine for centuries. The XIXth century is marked by different art options of the decorating of the eggs in the Ukraine. The collections of these ancient and valuable achievements are still kept in the museums of the Ukraine and other countries of the world. Meanwhile, a sacred custom to painting the eggs is known to many peoples of the world out of deep-old; it embodies the idea of the unshakeable unity of the heaven and earth areas and vitality strength of the people. Archaeological excavations found

the burials of the thousands years ago with the colored and painted clay eggs. Later the eggs of the storks was used for painting. This Easter egg became a talisman, because stork was considered a holy bird and the talisman of the happiness in the house. The great importance was attached to the symbolism of the coloring of the Easter eggs. At first the Easter eggs were painted with the blood or red paint which symbolized the joy of the life and love. Yellow paint has long symbolized the moon and stars, or the bountiful harvest in the land. Green means the spring and resurgent nature, the rich diversity of the plant and animal worlds. The combinations of the black and white is a symbol of the honoring of the spirits of the dead, and thanks for the kind of protection of the clan from the malicious intent. At the Easter for a sign the wishes of the happiness not everyone equally was gifted with the Easter eggs. The children and young people received the Easter eggs bright colors, which were supposed to symbolize the life, the older people – the Easter eggs with dark or black color. The black colored Easter eggs were worn on the graves of the deceased relatives. An interesting common custom among women of the twentieth century was the donation of two Easter eggs tied in a embroidered handkerchief, her boyfriend. If he kissed her, then it can expect the proposal to the wedding, and if only a thank – on the "wedding" is nothing to hope for. The evolution of the culture gradually robs the symbols of the Easter eggs the magical character and gives an exceptionally aesthetic value.

Key words: culture, Easter egg, symbolism, pagan symbol, symbol of the Christian, Easter, ritual.

В українських писанках - цих шедеврах мініатюрного живопису - виявилися народні мистецькі таланти, вишуканий смак, багата фантазія, художнє бачення картини світу та її філософське осмислення. У цьому вишуканому витворі народного мистецтва втілюються українські стародавні звичаї, традиції, загалом українська ментальність. Серед понад ста символічних орнаментів-малюнків кожен з них має особисте символічне, магічне значення. Писанки і крашанки в епоху християнської ери набули нового життєстверджуючого значення. І сьогодні вони є символом радості, щастя і віри у Воскресіння Христа як символ всепрощення, надії, символ привіту. Тому дослідження з писанкарства завжди будуть актуальними і потрібними.

М. Сумцов першим дослідив писанкарство як народне обрядове мистецтво, визначивши значення і місце писанкових доробок в культурі України й інших країн світу, приділивши особливу увагу семантиці їхнього орнаменту [13]. Сьогодні інтерес до українського писанкарства втілюється у публікаціях монографій, методичних посібників, багаточисельних наукових та публіцистичних статей. Серед авторів сучасного дослідження мистецтва писанкарства можна виділити А. Асадчеву, Р. Загайську, Т. Кара-Васильєву, Н. Колесник, Т. Коновал, Н. Пантус, В. Ткаченка й ін.

Книга Т. Кара-Васильєвої і З. Чегусової висвітлює особливості розвитку декоративного мистецтва в Україні ХХ ст. Цікаві сторінки присвячено шедеврам мініатюрного живопису – писанкарства, особливостям писанок в різних регіонах України, аналізується символіка притаманних їм орнаментів і кольорів [6]. Розвиткові українського писанкарства кінця ХІХ - початку ХХІ ст., його регіональним особливостям і сучасним трансформаціям присвячена дисертаційна робота В. Ткаченка [14]. Книга В. Асадчевої «Полтавська писанка» присвячена розвитку писанкарства на Полтавщині, особливостям її символіки й технології виконання традиційного розпису [10]. Один з розділів навчального посібника М. Кириченка присвячено витворам з мініатюрним орнаментом – писанкам. Автор розглядає розписи на писанках, їх види і символи, знайомить з майстрами українського писанкарства, їх найвищими досягненнями [7]. Гарно ілюстровану, високого рівня навчально-методичну роботу «Писанкова абетка» представила Т. Коновал, знайомлячи з розробленою нею новою технологією виготовлення писанки – травленням коричневих яєць [8]. В усіх роботах представлені

описи писанок, технології фарбування, специфіку використання в обрядодіях українців тощо. Слід зазначати, що дослідників безцінного духовного надбання об'єднує бажання відродити феномен українського писанкарства, прагнення широкої популяризації його не лише в Україні, а й за кордоном.

Мета представленої статті – простежити еволюцію сакральної символіки української писанки.

Своїм походженням писанка (або крашанка, галунка) – пофарбоване або орнаментоване куряче яйце – зобов'язана старовинним традиційним обрядам та святам, присвяченим приходу весни та пробудженню природи. Традиційне українське писанкарство характерне розписом великоднього курячого або дерев'яного яйця різноманітними видами орнаменту – геометричного, рослинного і тваринного. Причому кожному кольору писанковий розпис надає власного магічно-символічного змісту. Розписане яйце символізує джерело життя, нове народження. Звичай розмальовувати писанки спостерігається ще з дохристиянської епохи, але нині він є найпоширенішим у західних регіонах України.

Писанка, без сумніву, належить до стародавніх культових реліквій, до атрибутів сонячного культу, виявляючи пошану до символіки тодішніх ритуальних вірувань, у святкуванні Весни – Сонця – Землі – Води. Писанки були в родовому побуті давніх народів, які підтверджуються археологічними знахідками, розкопками стародавніх могил. Птах – вісник весни, сонця, очікування радості. Тому пташине яйце вважали за амулет, який привертав до себе добрі, світлі сили, а лихі, темні – відвертав. Прадавні українці вірили, що у писанці є чарівна сила. Старі люди завжди вважали писанку священною, цілком особливою річчю. Завдяки тому, що писанка як один з основних предметів релігійної обрядодії в Україні користувалася пошаною з глибокої давнини, їй вдалося зберегти своє сакральне оздоблення у багатстві форм і символів знакових композицій до сьогодні. Обрядовий смисл її оригінальних оздоблень з прадавньою символікою надає писанці важливого культурно-історичного значення.

До початку ХХІ ст. українці щиро вірять у магічну силу писанки, яка символізує нагромадження добра і багатства як в духовному, так і матеріальному сенсі. Водночас феномен писанки, особливо аспект трансформації її обрядового значення в історичному контексті, залишається на сьогодні дуже мало дослідженим, хоч на цю тему відомо багато наукових праць з минулого століття. Різні джерела свідчать, що народне писанкарство в Україні практикувалося протягом століть. ХІХ століття позначене різними художніми варіантами декорування яєць по всій Україні. Колекції цих стародавніх коштовних здобутків і досі зберігаються в музеях України і інших країн світу. Поміж тим сакральний звичай розписувати яйця відомий багатьом народам світу з глибокої давнини; він утілює уявлення про непорушну єдність небесної й земної сфер й життєву силу народу. Археологічні розкопки виявили тисячолітньої давності захоронення з розфарбованими й розмальованими глиняними яйцями. Пізніше для розписування використовували яйця лелек. Така писанка ставала оберегом, оскільки сам лелека вважався святим птахом і був оберегом щастя у домі.

Стародавні єгиптяни шанували яйце як символ миру та родючості. Для індусів яйце символізувало колицу світу, в якому народжувалося й розвивалося

людство. Перси сприймали яйце як втілення священного дару життя. Розмальовані яйця вони дарували на Новоріччя як знак побажання добробуту і щастя у народжуваний рік. Стародавні римляни вважали з'їдене вранці яйце ознакою доброго перебігу справи у подальшому. На яйцях ворожили римські жерці, прагнучи передбачити щасливі події у житті. Таке шанобливе ставлення до яйця стародавніх народів пояснюється їх віруванням у зародження Всесвіту з яйця, про що свідчать міфи різних країн і народів. За грецьким міфом, записаним Геродотом, виникнення Всесвіту і роду людського відбулося з яйця чарівного птаха Фенікса.

Отже, міфи багатьох стародавніх народів надавали яйцю космологічного значення, вважаючи його символом сонця й народження Всесвіту. «Одна половина яйця стала небом, інша — землею, а жовток — сонцем» [11, с. 252]. Слов'янські народи теж віддавали шану яйцю як символу родючості й життєдайності землі. Весняні польові роботи освячувалися киданням яйця у борозни для родючості землі. Пізніше слов'яни стали ототожнювати яйце з весняним відродженням та оновленням, настанням нового життя.

У дохристиянські часи слов'яни мали звичай весною, під час святкування нового року, одарювати один одного крашанками. «Красні яєчка» дарувалися з побажаннями здоров'я і щастя, миру і злагоди. На Слобожанщині писанка для нареченої була символом щасливого подружнього життя. На Полтавщині дарованими писанками кумів молоді матері «викупували у них після хрещення свою дитину [1]. Таким чином, яйце як символ життєдайного сонця, самого життя, відродження зримо представляло ментальнісну картину сакрального світу праукраїнців.

XI—XII століттями датуються виявлені археологами на території України перші глиняні і кам'яні яйця з нанесеними на них геометричними або рослинними орнаментами. Хвилястими лініями позначалася вода, ромбами - засіяне поле, кружальця символізували сонячні знаки й ін. Ця магічна символіка була спрямована на пізнання явищ природи, позитивну взаємодію з оточуючим середовищем, безмежним Всесвітом. У відповідності з слов'янською міфологією розмальоване куряче яйце – крашанка – виступала символом ушанування Бога Всесвіту, зачинателя усього живого - бога Рода, який нібито перевтілювався у сокола. За легендою, у предісторичні часи Соколом-Родом було знесено золоте яйце, з якого і народився магічний і безмежний Всесвіт. Тому й крашанки принесли людям казкові птахи.

Писанка розмальовувалася різноманітним орнаментом: геометричним, рослинним або тваринним, які асоціюються з уявленнями наших пращурів про будову Всесвіту, й можна було «прочитати» про приналежність людини до певного небесного світила і насамперед - Сонця. Орнаментів-символів у традиційній українській писанці налічується понад сто. У кожному орнаменті містився магічно-символічний смисл. Особливо поширеною на писанках була спіраль або, як її називали, - «кривулька», яка символізувала у наших предків вічність сонячного руху і своєрідну нитку життя людини.

За переконливим припущенням академіка Б. Рибаківа, символічне зображення спіралі доби енеоліту відбиває уявлення землеробських племен про рух у небосхилі сонячного світила. Інші ж вчені пояснюють зображення здвосних

спіралей як світоглядну дуалізацію у сприйнятті природи: правий завиток символізує розвиток, зростання, народження; тоді як лівий – зменшення чогось, старіння й т. ін. У процесі свого утвердження християнство як офіційна державна релігія згодом трансформувала складну систему язичницьких сакральних образів у контексті християнської символіки, календарно асимілюючи прадавні язичницькі свята з християнськими. Зокрема, Великдень (Пасха) - свято свят християн на честь чудесного воскресіння розп'ятого на хресті Ісуса Христа. Воно відзначається у першу неділю після весняного рівнодення й повного місяця, проте обов'язково окремо від іудейського Пейсаха. Християнське свято воскресіння Ісуса Христа (Пасха) збагатилося багатьма елементами весняного свята прадавніх слов'ян, що приносили в дарунок своїм богам красиво оздоблені яйця, сир, декоративно оформлений хліб. В Україні теж свято Пасхи запозичило багато з весняних язичницьких обрядів. Ці запозичення містяться у випіканні пасок, взаємному цілуванні, освяченні крашанок й ін. У прадавніх слов'ян було взято звичай вшанування предків (відвідування могил родичів, умилостивлювання останніх шляхом принесення їм жертв та милостині).

Язичницькі обряди жертвоприношення перетілилися у звичаї принесення до церкви вірянами різних дарів (наприклад, кануну і куті, пасок і крашанок, рушників, полотна, хусток тощо) [5, с. 409] Частина атрибутів Великодніх свят також була запозичена з давньослов'янської релігії, зокрема, приготування паски, виготовлення писанок і крашанок [12, с. 47]. «Крашене» яйце було язичницьким символом зародження життя, переосмисленим християнством як символ воскресіння Ісуса Христа й відродження людини у майбутньому житті [2, с. 11].

Хрест був найпоширенішим видом орнаменту у вишивках, писанках, в обробленні культових та обрядових предметів в Україні. Відомі факти виготовлення хрестопоклонного хліба, який за формою нагадував хрест. Відомий сучасний учений Ю. Шилов доводить, що гачковий хрест (свастика) відомий ще з часів Трипільської культури. Наші писанки стародавні, але поряд з ними з'явилися і «християнізовані», які стали символом віри у християнстві (гоцалюк Стародавня народна творчість – первісне джерело пізнання української праісторії (на прикладах обрядових пісень весняного циклу).

Під час Великодніх свят повсюдно відбуваються христосування – вітання «Христос воскрес!» з належною відповіддю «Воістину воскрес!». Після такого вітання тричі цілуються, вручаючи один одному крашанки або писанки як євангельський дар на знак побажання щастя. «Більшість первісних символів, — писав М. Еліаде, - або замінюють стосунки людини із сакральними предметами, або слугують засобом увійти в ці відносини» [16, с. 404]. Проте для більшості населення символіка, пов'язана із давніми віруваннями, втратила свій язичницький зміст, продовжуючи, однак, впливати на людину через архетипи колективного несвідомого. Водночас свято Воскресіння Христового, як і Різдво, є святом, яке, крім християнських мотивів, відображає прадавні хліборобські традиції. Воно поєднує святкування Пасхи і весняного оновлення природи, тобто воскресіння Христового і відродження. Урочиста піднесеність відчувається у всьому: приготування вдома пасок і крашанок, освячення їх у церкві, білий одяг вірян, яскраві барви рушників та вишиванок, квіти, радісні світлі обличчя сим-

волізують надію на нове щасливе життя. Виготовленням писанок займалися навесні, перед святом Пасхи. Їх малювали сільські і міські дівчата та жінки, ченці та іконописці, пекарі й ін. Звичайно ці малюнки вирізнялися технікою декорування. «Сільська» технологія дозволяла фарбування яйця лише одним кольором, подекуди нанесені візерунки заливали і воском і фарбували кількома кольорами. Натомість місто могло забезпечити бажаючих кольоровим папером, фольгою, тканиною, різнокольоровими нитками тощо для наклеювання шматків на яйце. Під Великдень пекли паски з сиру та куличі – печені з муки; крашанки, були також дряпанки – на пофарбоване яйце голкою наносили малюнок або літери – «ХВ». Робили великодню горку – за два тижні до Паски на велику тарілку клали землю і сіяли овес – до Великодня він сховався на кілька пальців. Туди викладали крашанки – красиво на зеленій травичці [15, с. 35]. На Великдень, обмінюючись крашанками й писанками, даруючи їх один одному, люди зичать найкращі побажання. Побуває думка: якщо вистояти у перший день Пасхи нічне і ранкове Богослужіння з крашанками або писанками, вони збережуться протягом тривалого часу [9].

Традиційні пасхальне цілування та христосування є відголосом язичницького обряду зустрічі членів невеликої общини після довгої й холодної зими, боротьби з холодом, які зійшлися з настанням весняного тепла, щоб зустріти своє свято. На паску було здавна прийнято цілувати ікони і хрест, адже у такий спосіб відбувалось збагачення чарівною силою цих святих речей. Христосуючись, люди прагнули обмінятися духовною могутністю, яка зійшла на них під час Великодньої літургії. Катаючи пасхальні яйця, давні українці вірили, що такими ритуальними діями вони спричиняють злим духам жахливі тортури [9, с. 4]. О. Воропай у праці «Звичаї нашого народу» наводить одну з версій походження назви «Великдень», записану у Біло-Куракіно (зараз СМТ Білокуракіне в Луганській області): «Великдень називається так тому, що в той час, коли Христос родився, сильно світило сонце і стояли такі довгі дні, що теперішніх треба сім зложити до купи, щоб був один тодішній. Тоді, було, як зійде сонце в неділю вранці, то зайде аж у суботу ввечері. А як розп'яли Христа, дні поменьшали. Тепер тільки царські ворота в церкві стоять навстіж сім днів. Ось чому цей день і називається великим» [3, с. 57]. Алгоритм, за яким звичайне куряче яйце перетворювалося на писанку, цей своєрідний вид освячення яйця означає перетворення його на справжній символ, з усіма сакральними атрибутами, подібно талісману. В основі цієї трансформації лежить фарбування, коли яйцеву шкаралупку покривають абстрактними магичними знаками, символічними орнаментами, що ховають сакральний, таємний зміст. Саме тому майстри українського писанкарства вважають себе особливими художниками, причетними до магичного таїнства створення чуда, спрямованого на добро і щастя. Така властивість писанки не приходить сама по собі – її пишуть добрі й щирі люди, які мають розуміння символів добра й передають їй світло своєї душі.

Для цього з-під курей, які тільки почали нестися, вибирають найкращі яйця. В. Горняткевич описує справжню магію виготовлення писанки на Гуцульщині: «розтовкують кілька таких яєць у понеділок до сходу сонця і жовток вимішують з фарбами. При цьому важливе значення має також вода, яку іноді беруть із розтопленого снігу, стараючись принести її ранком до хати, не обертаючись нікуди, а

при зустрічі з ким не будь не вільно тоді здоровитися й взагалі треба зберігати строгу мовчанку» [4]. Великого значення надавалося символіці офарблення крашанок. Спочатку крашанки розмальовували кров'ю або червоною фарбою, що символізувало радість життя та любов. Жовтий колір здавна символізував місяць та зорі або щедрий врожай на землі. Зелений колір означав весну й оживлену природу, багатство рослинного та тваринного світів. Поєднання чорного і білого кольорів є символом шанування духів померлих й подяки за охорону роду від злого умислу. На Великдень на знак побажань щастя обдаровували однаково зафарбованими крашанками не всіх. Діти й молодь одержували крашанки світлого кольору, які мали символізувати життя, старші ж люди – крашанки з темними або чорними кольорами. Чорного кольору крашанки носили на могили померлим родичам. Цікавим поширеним звичаєм серед дівчат ХХ сторіччя було дарування двох писанок, зав'язаних у вишиту хустинку, своєму хлопцеві. Якщо він її поцілує, то можна чекати пропозицію на одруження, а якщо лише подякує – на «свадьбу» нічого сподіватись. Отже, звичай розмальовувати писанки спостерігається ще з дохристиянської епохи, і тоді вона символізувала джерело життя, нове народження. У процесі становлення християнства відбулася календарна асиміляція прадавніх язичницьких свят з новими, християнськими і розписові писанок надавали вагомого значення у процесі приготування до Великодня. Писанки здавна використовувались як обрядові атрибути, оскільки яйце сприймалося як символ життєздатності, зародок Всесвіту. Еволюція поступово позбавляє символи писанки магічного характеру й надає їй виключно естетичного значення.

Література

1. Бердута М. З. Народна обрядовість та православні релігійні свята на Слобожанщині у XVIII – поч. ХХ ст. // Віра і розум. – 2001. – № 2. – С. 226–232
2. Боян С. П. Весняно-літня календарна обрядовість бойків (кінець XIX ст. – 1930-ті роки): Автореферат дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: спец. 07.00.05 – етнологія / С.П. Боян; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2010. – 18 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу (етнографічний нарис). / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1993. – 589 с.
4. Горняткевич Д. Містерія українського писанкарства / Д. Горняткевич // Електронний ресурс: <http://waking-up.org/religii-svitu/misteriya-ukrayinskogo-pisankarstva/?lang=uk>
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. Жайворонок. — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
6. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках "великого стилю" / Т.В. Кара-Васильєва, З Чегусова. – К. : Либідь, 2005. – 280 с.
7. Кириченко М. А. Український народний декоративний розпис : навчальний посібник / М. А Кириченко. – К. : Знання-Прес, 2006. — 228 с.
8. Коновал Т. Писанкова абетка. Навчально-методичні нотатки / Т. Коновал. – К. : Світ Успіху, 2007. – 208 с.
9. Писанка – символ краси, символ Ведикодня, символ України // Час - Вип. № 17 (4022). – 24 квітня 2003. – С. 4.
10. Полтавська писанка / Уклад. В.М. Асадчева. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Полтава : Оріяна, 2010. – 64 с.

11. Словник символів культури України / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко. – К. : Міленіум, 2002. – 260 с.
12. 221 Словник символів / О. Потапенко, М. Дмитренко, Г. Потапенко та ін. – К. : Народознавство, 1997. – Режим доступу: http://ukrlife.org/main/evshan/symbol_d.htm
13. *Сумцов Н.* Писанка / Н.Сумцов. – Х. : ХДНБ ім. В.Г.Короленко, 2009. – 50 с.
14. *Ткаченко В. М.* Розвиток українського писанкарства кінця XIX - початку XXI ст.: регіональні особливості, сучасні трансформації.- Дисертація канд. іст. наук: 07.00.05, Нац. акад. наук України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2012. – 190 с., 175 с.
15. Фольклорні осередки Харківщини / Упор. К. Дорохова, В. Осадча, Н. Плотнік. – Х. : Регіон-інформ, 2002. – 380 с.
16. *Элиаде М.* Очерки сравнительного религиоведения / М. Элиаде; Пер. с англ. – М. : Ладомир, 1999. – 488 с.

References

1. *Berduta M. Z.* Narodna obryadovist' ta pravoslavni religijni svyata na Slobozhanshhy'ni u XVIII – poch. XX st. // *Vira i rozum.* – 2001. – № 2. – С. 226–232.
2. *Boyan S. P.* Vesnyano-litnya kalendarna obryadovist' bojkiv (kinecz' XIX st. – 1930-ti roky'): Avtoreferat dy'sertaciya na zdobuttya naukovogo stupenya kandydata istorychny'h nauk: specz. 07.00.05 – etnologiya / S.P. Boyan; Pry'karpats'ky'j nacional'ny'j universy'tet imeni Vasy'lya Stefany'ka. – Ivano-Frankivs'k, 2010. – 18 s.
3. *Voropaj O.* Zvy'chayi nashogo narodu (etnografichny'j nary's). – K.: Oberig, 1993. – 589 s.
4. *Gornyatkevy'ch D.* Misteriya ukrayins'kogo py'sankarstva // Elektronny'j resurs: <http://waking-up.org/religii-svitu/misteriya-ukrayinskogo-pisankarstva/?lang=uk>
5. *Zhajvoronok V. V.* Znaky' ukrayins'koyi etnokul'tury': Slovny'k-dovidny'k / V. Zhajvoronok. – K.: Dovira, 2006. – 703 s.
6. *Kara-Vasy'l'yeva T.* Dekoraty'vne my'stecztvo Ukrayiny' XX stolittya. U poshukax «vely'kogo sty'lyu» / T.V. Kara-Vasy'l'yeva, Z Chegusova. – K. : Ly'bid', 2005. – 280 s.
7. *Ky'ry'chenko M. A.* Ukrayins'ky'j narodny'j dekoraty'vny'j rozpy's : navchal'ny'j posibny'k / M. A Ky'ry'chenko. – K. : Znannya-Pres, 2006. – 228 s.
8. *Konoval T.* Py'sankova abetka. Navchal'no-metody'chni notatky' / T. Konoval. – K.: Svit Uspixu, 2007. – 208 s.
9. Py'sanka – sy'mvol krasyy, sy'mvol Vedy'kodnya, sy'mvol Ukrayiny' // *Chas – Vy'p.* № 17 (4022). – 24 kvitnya 2003. – S. 4.
10. *Poltavs'ka py'sanka* / Uklad. V.M. Asadcheva. – 2-ge vy'd., dop. i pererob. – Poltava: Oriyana, 2010. – 64 s.
11. *Slovny'k sy'mvoliv kul'tury' Ukrayiny'* / Za zag. red. V. P. Koczura, O. I. Potapenko, M. K. Dmy'trenka. — K.: Milenium, 2002.— 260 s.
12. *Slovny'k sy'mvoliv* / O. Potapenko, M. Dmy'trenko, G. Potapenko ta in. – K.: Narodoznavstvo, 1997. – Rezhy'm` dostupu: http://ukrlife.org/main/evshan/symbol_d.htm
13. *Sumczov N.* Py'sanka / N.Sumczov. – Har'kov : HDNB y'm. V.G.Korolenko, 2009. – 50 s.
14. *Tkachenko Viktor* My'kolajovy'ch. Rozvy'tok ukrayins'kogo py'sankarstva kincyа XIX – pochatku XXI st.: regional'ni osobly'vosti, suchasni transformaciyi. – Dy'sertaciya kand. ist. nauk: 07.00.05, Nacz. akad. nauk Ukrayiny', In-t my'stecztvoznnav., fol'klory'sty'ky' ta etnologiyi im. M. T. Ry'l's'kogo. - K., 2012.- 190 s. 175 s.
15. Fol'klorni oseredky' Harkivshhy'ny' / Upor. K. Doroxova, V. Osadcha, N. Plotnik. – X.: Region-inform, 2002. – 380 s.
16. *Ely'ade M.* Ocherky' sravnitel'nogo rely'gy'evedeny'ya / M. Ely'ade Per. s angl. – M.: Ladomy'r, 1999. – 488 с.